

UOT 94(479.24)

ANAR HƏMİDOV

Bakı Dövlət Universiteti

anarhamidov@bsu.edu.az

AZƏRBAYCAN SSR-DƏ YÜKSƏK İXTİSASLI ELMİ-PEDAQOJİ KADRLARIN HAZIRLANMASI İŞİ (XX əsrin 70-80-ci illərinin əvvəlləri)

Məqalədə ümumilli lider Heydər Əliyevin 1969-cu il 14 iyul Azərbaycan SSR-nin rəhbəri seçildiyi andan tariximizdə oynadığı misilsiz xidmətləri göstərilmişdir. Tədqiqat aparılan illərdə mühüm əhəmiyyətə malik elmi-pedaqoji milli kadrların hazırlanması istiqamətində mühüm baza rolunu oynayan elmin, təhsilin inkişafına da xüsusi diqqət və qayğırən məsələlərə toxunulmuşdur. Həmçinin Azərbaycan xalqının elmi-intellektual potensialının gücləndirilməsi işi, ali təhsil müəssisələrində elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması işinə diqqətin əvvəlki illərlə müqayisəli təhlilinin aparılması məsələləri də məqalədə öz əksini tapanmışdır.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, Azərbaycan SSR, XX əsrin 70-80-ci illərinin əvvəlləri, elm, təhsil, elmi-pedaqoji kadr.

Giriş. Müasir Azərbaycan tarixində yeni bir mərhələnin başlanmasını ehtiva edən 14 iyul 1969-cu il tarixli qərar milli tariximizə ümumilli lider Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi böyük bir əsrin başlanğıcı kimi daxil olmuşdur. Bu inkar edilməz bir faktdır ki, dövlətimizdə təhsilin dünyanın inkişaf tendensiyalarına uyğun olan hazırkı mərhələyə çatması və onun inkişaf etdirilməsində Ümumilli Lider Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri olmuşdur. Bu gün ölkəmizdə fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrinin güclü elmi-pedaqoji kadr potensialı öz başlanğıcını məhz XX əsrin 70-ci illərindən Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında təhsil sahəsində aparılan məqsədyönlü siyasətdən almış, həyata keçirilən genişmiqyaslı təhsil quruculuğu gələcək inkişaf perspektivlərinin güclü təməlini qurmuşdur. Tədqiqat aparılan dövrdə Azərbaycanda bütün ali təhsil məktəbləri əvvəlki illərlə müqayisədə yeni inkişaf pilləsinə qalxmış, bu yöndə aparılan davamlı dövlət siyasəti Azərbaycan xalqının təhsil, ümummədəni və intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsində misilsiz rol oynamışdır.

Heydər Əliyev hakimiyyətə gələrkən xalq maarifi müəssisələrinin saxlanılmasına çəkilən xərclər xeyli az olduğundan onun artırılmasına böyük səylə çalışır və buna nail olurdu. Xalq maarifi müəssisələrinin saxlanılmasına ayrılan xərclər 1969-cu ildən başlayaraq hər il daim artırılırdı. Məsələn, Azərbaycanın 1977-ci il Dövlət büdcəsində xalq maarifinin saxlanılmasına 377,1 mln. manat ayrıldı ki, bu da 1976-cı illə müqayisədə 19,3 mln. manat çox idi. 1978-ci ildə isə xalq maarifi müəssisələrinin saxlanılmasına Dövlət büdcəsindən 384,3 mln. manat ayrıldı. Bu da 1976-cı illə müqayisədə 8,9% çox idi. Sonrakı illərdə də xalq maarifinin saxlanılması və inkişafına ayrılan xərclər artırıldı. Məsələn, 1981-ci ildə xalq maarifi müəssisələrinin maliyyələşdirilməsinə əvvəlki illə müqayisədə 4,7% çox olmaqla 723,5 mln. manat ayrıldı [1, s.58].

Ümumiyyətlə dünyada gedən qloballaşma prosesi insanların təfəkkürünün yeni reallıqlara paralel şəkildə uyğunlaşmasını, irimiqyaslı informasiyanı təhlil etmək bacarığı ilə operativ qərarlar verməyi bilən, bacaran yeni nəsil kadrların hazırlanmasını tələb edir. Belə bir şəraitdə ali təhsil sistemi xüsusi funksiya yerinə yetirir. Beləliklə, təhsil quruculuğu elə yaradılmalıdır ki, informasiya-texnoloji, texniki, mədəni sahələrdə innovasiya gedişatlarının artan sürəti zəminində düzgün istiqamət seçmək bacarığına sahib olan yaradıcı pedaqoji kadrlar hazırlana bilsin.

Ümumilli lider Heydər Əliyev hələ 1970-1980-ci illərdə informasiya texnologiyalarının inkişafı sahəsinə xüsusi diqqət yetirmiş, müvafiq mütəxəssislərin hazırlanmasına qayğı göstərmiş, bugünkü inkişafın təməlini qoymuşdur. Ulu öndər Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycanda milli təhsil quruculuğundan danışarkən demişdir: "...Dövlət müstəqilliyinin xalqımıza bəxş etdiyi nemətlərdən biri də odur ki, biz artıq təhsil sistemimizi xalqımızın, millətimizin tarixinə, mənəviyyətinə, ənənələrinə uyğun qururuq". Doğrudur, bu proses çox mürəkkəb prosesdir. Bu proses qısa müddətdə başa çata bilməyəcəkdir [2].

Dövlət tərəfindən görülən bu kimi tədbirlər, yəni elmi-pedaqoji kadr hazırlığı işininin fəaliyyətinə diqqətin artırılmasından xəbər verirdi. Məqsəd təhsil işçilərinə pedaqogika, psixologiya, inklüziv

təhsil, bütövlükdə təhsil sahəsi üzrə bütün baş verən, ortaya çıxan yenilikləri çatdırmaqla, təhsilin elmi əsaslar üzrə təşkili və idarə olunmasını təmin etmək, həyata keçiriləcək ali təhsil islahatının keyfiyyətini təmin etmək və elmi-pedaqoji kadrların hazırlanmasından ibarətdir. Qeyd olunan məsələlərə baxdıqda məlum olur ki, elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması işi üçün lazım olan şərait yaradılmalı, professor-müəllim heyətinin yenilənməsinə və gəncləşməsinə diqqət yetirilməlidir. Nəticə olaraq görülməli bu işlərin sonunda, elm və təhsil sahəsində çalışan kadrların peşəkarlıq səviyyəsi yüksəlirdi.

Ümumilli liderimiz Heydər Əliyev milli kadrları “qızıl fondumuz” adlandırmış, “Bilik yeganə meyardır” tezisini irəli sürmüş, ali məktəblərdə rəsmi tələblərə əməl olunması və biliyin düzgün qiymətləndirilməsini vurğulamış, “uşaqlar və gənclər üçün saflıq və işə sədaqətli münasibət nümunəsi” olan müəllimlərin şərəfli işləməsinə xüsusi qeyd etmişdir [3, s.65].

Bundan sonra elmi-pedaqoji mütəxəssis hazırlığının yeni sistemi formalaşmağa başladı. Bununla əlaqədar olaraq rəsmi dövlət orqanlarının diqqət və qayğısını nümayiş etdirən mühüm qərarlar qəbul edildi. Nəticə etibarilə elmi və elmi-pedaqoji kadr hazırlıq işinin əsas vasitəsi olan doktoranturada təhsil alanların sayı artdı, kadr hazırlığı respublikanın ali pedaqoji təhsil müəssisələrinin tələbatına uyğun davam və inkişaf etdirildi.

Doktorant və dissertant hazırlığında mühüm mərhələ onların dissertasiya mövzularının düzgün seçilməsi ilə bağlıdır. Düzgün tərtib olunan plan dissertasiya işinin vacib tərkib hissəsidir. Tədqiqat mövzularında təkrarçılığa yol verilməməsi məqsədi ilə 1974-cü ildə Azərbaycan ETPEİ-də Pedaqoji və Psixoloji elmlər üzrə Elmi-Tədqiqatları Əlaqələndirmə Şurası yaradıldı. 1934-cü ildən indiyədək namizədlik və doktorluq dissertasiyası müdafiə edənlərin siyahısı dövrlər üzrə qruplaşdırılıb nəşr olunmuşdur. Bu, pedaqoji elmlərin inkişafında və elmi-pedaqoji kadr hazırlığında xüsusi mərhələ hesab olunmalıdır. Elmi-pedaqoji kadr hazırlığında, aspirant və dissertantların elmi hazırlıq səviyyəsinin yüksəldilməsində 1978-ci ildən başlayaraq hər il keçirilən ali məktəb aspirantlarının respublika elmi konfransları da böyük rol oynamışdır. Gənc tədqiqatçıların elmi yaradıcılıqlarının hesabatına çevrilən belə ənənəvi konfranslar elmin başqa sahələri ilə yanaşı, pedaqogikanın nəzəriyyəsi və tarixinin müxtəlif istiqamətləri və problemləri üzrə geniş elmi fikir mübadiləsinə meydan açmışdır [4].

Nəticə. Məqalədə qeyd olunmuş məsələlərdən qazanılan təcrübə və araşdırmalar göstərir ki, cəmiyyətin siyasi-iqtisadi və sosial-mədəni həyatinin inkişafında təhsilin əvəzsiz xidməti və rolu vardır. Məhz elm, təhsil vasitəsilə cəmiyyətin tələb və tələbatına müvafiq olaraq kadrlar hazırlanır və mövcud insan kapitalı inkişafın davamlılığına möhkəmliliyinə şərait yaradır. Ona görə də təhsillə bağlı ciddi elmi araşdırmaların aparılması, nəzəri və praktik istiqamətlərdə problemlərin tədqiqi, cəmiyyətin inkişafına xidmət edən təkliflərin həyata keçirilməsi vacib cəhətlərdəndir [5].

Aydın olduğu kimi, təhsildə yüksək keyfiyyətə malik olmaq bir qayda olaraq bu sahədə çalışan pedaqoji kadrların bilik, bacarıq və peşəkarlıq səviyyəsindən asılıdır. Hal-hazırda ölkəmizdə hüquqi, demoqrafik dövlət quruculuğunun sürətlə inkişaf etdiyi dövrdə bu cürsəriştəlimütəxəssislərin hazırlanması məqsədilə təhsildə genişmiqyaslı, çağdaş dövrünün tələblərindən irəli çıxan islahatlar aparılır, pedaqoji kadr hazırlığı işinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi və müasirləşdirilməsi zəruri məsələ kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulan siyasi, iqtisadi və sosial-mədəni kurs Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən layiqincə davam etdirilmiş, dövlətin iqtisadi inkişaf səviyyəsinə görə regionda söz sahibi ölkəyə çevrilmiş, siyasi sabitlik və iqtisadi inkişaf elm, təhsil sisteminin təşəkkülünə, təkmilləşdirilməsinə və islahatların aparılmasına da şərait yaratmış, bu sahədə tutarlımüvəffəqiyyətlərin əldə olunmasına səbəb olmuşdur. Ölkəmizdə elm və təhsilin inkişaf tarixinin, kadr hazırlığı işinin təhlili bir daha göstərir ki, ulu öndər Heydər Əliyevin bütün islahat təşəbbüsləri ölkə başçımız, müzəffər ali baş komandan cənab İlham Əliyev tərəfindən yeni formada və beynəlxalq arenada qazanılmış təcrübə əsasında uğurla davam və inkişaf etdirilmiş, ölkəmizin tərəqqisinə çox böyük töhfə vermişdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Musa Qasımlı. Heydər Əliyev - İstiqlala gedən yol (1969-1987-ci illər). Bakı, Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2006, 608 s.

2. Hümeyir Əhmədov. Azərbaycanca elmi-pedaqoji kadr hazırlığının tarixi və müasir vəziyyəti // Azərbaycan məktəbi elmi-nəzəri, pedaqoji jurnal. Bakı, Radius MMC, 2021, №3/696, s.96.
3. Abbas Səmədov. Ümumillili liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycanda təhsilə və təhsil xadimlərinə qayğısı. Gəncə, Gəncə Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 2010, 498 s.
4. Hümeyir Əhmədov. Elmi-pedaqoji kadr hazırlığı mühüm trend kimi. Azərbaycan Müəllimi, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin orqanı. 25 iyun 2021. - <https://muallim.edu.az/news.php?id=16502> [Müraciət tarixi: 06.12.2021].
5. İntiqam Cəbrayilov. Təhsilin nəzəriyyəsi və tarixi: Fəaliyyətin trayektoriyası. Azərbaycan məktəbi elmi-nəzəri, pedaqoji jurnal. Bakı, Radius MMC, 2021, №3/696, s.110.

АНАР ГАМИДОВ

Бакинский Государственный Университет

**ПОДГОТОВКА ВЫСОКОКВАЛИФИЦИРОВАННЫХ
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР
(НАЧАЛО 70-80-Х ГОДОВ XX ВЕКА)**

В статье показаны беспрецедентные заслуги общенационального лидера Гейдара Алиева в нашей истории с момента его избрания главой Азербайджанской ССР 14 июля 1969 года. Особое внимание уделялось развитию науки и образования, которые играют важную роль в подготовке отечественных научно-педагогических кадров, что актуально в годы исследований. В статье также отражены вопросы укрепления научного и интеллектуального потенциала азербайджанского народа, проведен сравнительный анализ подготовки научно-педагогических кадров в высших учебных заведениях по сравнению с предыдущими годами.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, Азербайджанская ССР, начало 70-80-х годов XX века, наука, образование, научно-педагогические кадры.

ANAR HAMIDOV

Baku State University

**TRAINING OF HIGHLY QUALIFIED SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL CADRES
IN AZERBAIJANI SSR (EARLY 70s-80s OF THE XX CENTURY)**

The article deals with the unparalleled services of the national leader Heydar Aliyev in our history since his election as the head of the Azerbaijan SSR on July 14, 1969. Special attention was given to the development of science and education, which played an important role in the training of domestic scientific-pedagogical cadres. The article also reflects the issues of strengthening the scientific and intellectual potential of the Azerbaijani people, a comparative analysis of the training of scientific-pedagogical cadres in higher educational institutions in comparison with previous years.

Keywords: Heydar Aliyev, Azerbaijan SSR, the beginning of the 70s-80s of the twentieth century, science, education, scientific- pedagogical cadres.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 06 dekabr 2021-ci il.

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15 dekabr 2021-ci il.

Rəyçilər: t.ü.e.d. İbrahim Zeynalov, t.e.d.Qabil Əliyev.